

સુરત જીલ્લા સહકારી પરિષદ

તા. ૨૫મી અક્ટોબર ૧૯૨૫

પ્રમુખ-પ્રોફેસર હીરાલાલ લલ્લુભાઈ કાજી, એમ. એ.
બી. એસ. સી. એફ. એસ. એસ., આઈ. ઈ. એસ. જે. પી.તુ

ભાષણ.

સુરત જીલ્લાની સહકારી મહાજીઓ, સહકારી ચળવળના પ્રચારકો, તથા હીમાયતીઓની પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન મને આપવા માટે હું આપ સવ બધું બગિનીઓનો આભાર માનું છું સામાન્ય રીતે જે સુકામે પરિષદ મળવાની હોય તેની મહારના સ્થળના કોઈ ગૃહસ્થની પ્રમુખ તરીકે ચુટણી કરવાની રૂઠી છે તેજ સ્થળમા રહેનારને નિત્યના પરિચયને ને, ખામી નજરે ચઢે નહિ, અને વળી તેના વિચારો અવારનવાર બીજાને ના સામળામા આવ્યા હોય, તેથી નવીન સુચનાઓ આપી શકે, નવીન માર્ગ દર્શાવી શકે, એવી આશાથી અન્ય સ્થળના પ્રમુખ ચુટવાની રૂઠી બાજબીજ છે, આ દૃષ્ટિએ જોતા પ્રમુખ થવા કરતા સન્માનકારિણી સમાના સભ્ય થવાનું મારે માટે વધુ યોગ્ય હતું પરિષદ સુરતમાજ મળે છે અને હું સુરતનોજ વતની છું સુરતના સહકારી પ્રચારકો અને સુરત સહકાર મંદિરના ચાલકો, પાલકો સાથે સહકારી પ્રશ્નો મે અવાર નવાર ચર્ચા હશે પરંતુ મારી સહકારી પ્રવૃત્તિઓ સુરતમા નથી, મુમઝિમા છે, એટલે કાઠકિ નવિન દૃષ્ટિબિંદુ મારે હેઠ શકે એમ માની મને આ માન અપાયુ હશે છતાં મને ભય રહે છે કે જે મારી પાસે બાપજીદારા બહુ ઉચ્ચ આશાઓ રાખવામા આવી હશે તો તે નિષ્ફળ જશે મારી સહકારી સેના મુમઝિમા હો' નાગરિક છે, ગ્રામ્ય નથી, અને સુરત જીલ્લામા સહકાર એટલે જોડુનો માટેજ સહકાર એમ માનવામાં આવ્યું લાગે કે સુરત શહેરમા સહકારનો પ્રવેશ નહિ જવોજ છે ચારપાય

ગુજરાત વિધાપીઠ

અમદાવાદ

ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ

મહેળાઓ શીવાય બીજા કાઈ નજીક નથી. આથી જ એક ને - તેમજ મુખ્યની ધીલી સહકાર મદિરના કાર્યવાહક સમિતિના સભ્ય તરિકે. અનેક આર્થિક પ્રશ્નોની ચર્ચામાં ભાગ લેવાથી જે કાંઈ સુધારાની દિશા દર્શાવી શકાય તેમાં અવ્યવહારપણાનો દોષ કે નાભરિક દૃષ્ટિનો દોષ નજરે પડે કદાચ જાત અનુભવનો અભાવ જણાય તો આપ બધું ભગિનીઓ દોષ ક્ષમા કરી, વ્યવહાર જ્ઞાન તથા અનુભવ વડે પૂરતી કરી લેશે.

સહકારી ચળવળ મને અત્યંત પ્રિય છે તેમાં દેશોત્થતિના બી છે, તેમાં સ્વરાજ્યની શાળા છે, તેમાં સદગુણનું વિકાસ સ્થાન અને આર્થિક પ્રગતિનું સાધન છે એ રાજકીય ચળવળ નથી, પણ આર્થિક અને નૈતિક ચળવળ છે, એટલે સરકારી નોકર, મોડરેટ, ઇનિડીપેન્ડન્ટ, સ્વરાજીસ્ટ કે અસહકારીઓ-સધ્ધાને આ ચળવળ સમાજ સેવાનું સ્થાન આપે છે રાજકીય ચળવળ મોહક છે તેવી આ ચળવળ મોહક નથી, પરંતુ દેશોત્કર્ષનો સગીન પાયો સહકારી તત્વના પ્રચારથી થાય છે આ પરિપક્વ સહકારીઓની છે એટલે સહકાર શુ છે, એનું રહસ્ય શુ છે, એનું ધ્યેય શુ છે, એના કયા કયા પ્રકાર છે, બીજા દેશોમાં તેમજ આપણા દેશમાં એની ઉત્પત્તિ અને ઉત્કર્ષની ઐતિહાસિક રૂપરેખા કેવી છે એ બધી બાબતો ઉપર વિવેચન અર્થરહિત અને અસ્થાને છે આપણા સુરત જિલ્લામાં સહકાર પ્રવૃત્તિમાં શુ શુ દોષ નજરે પડે છે, તે દોષ નિવારણાર્થે આવશ્યક પગલા કયા છે તેનો જ વિચાર કરવો યોગ્ય છે સહકારી પરિપક્વતા હેતુ મુખ્ય બે હોય શકે, એક તો સહકારી ધર્મ વિષયક જ્ઞાન તથા માહિતી મેળવવાની સગવડ આપી, સહકારી ધર્મના અનુયાયીઓની વૃદ્ધિ કરવી સહકારી સેવકોને ઉત્તેજન આપવું, પ્રજાજનોમાં સેવાભાવના પ્રગટાવવી, અને સમાજ સેવકોને સહકાર પથે આકર્ષના બીજા સહકારી મડળીઓને નડતી મુશ્કેલીઓ, તેમને જરૂરની સગવડો વિગેરે બાબતોની ચર્ચા કરી, તેમની આબાદી અને પ્રગતિ માટે ઉપાયો યોજવા, વિકાસના માર્ગ માટે હાલ સ્થિતિ શુ છે અને તેમાં શી ખામી છે તેનો વિચાર કરવો યોગ્ય છે, ભવિષ્ય ઉજવણ બનાવવા માટે વર્તમાન સ્થિતિનું નિરક્ષણ બરાબર ચોકસાઈથી કરવું આવશ્યક છે, વર્તમાન સમજી ભૂતથી ધડો લઈ, વિચાર કરીએ તો જ ભવિષ્ય સચવાય.

સુરત જિલ્લાની વસ્તી લગભગ પોણા સાત લાખની છે. તેમાંથી લગભગ સવા લાખ સુરત શહેરમાં અને બાકીના સાડા પાંચ લાખ જિલ્લામાં

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાક ૫ ૨૪૨૦ વર્ગક

પુસ્તકનુ નામ સુરત જીલ્લા સરકારીપરિષદ

વિષય ૨૮૨૫.૨૩૬૬.૯૮૨૫

જોઈ શકે મળીને સુરત જીલ્લામાં ૧૬૭ સહકારી મંડળીઓ છે અને તેના સભાસદોની સંખ્યા ૧૧૦૩૪ છે. આ ૧૬૭ મંડળીઓમાંથી, ખેડૂતો મધ્યે અસ્થિતિત જવાબદારીવાળી શરારી મંડળીઓ ૧૪૪ છે અને તેના સભાસદ ૮૨૫૪ છે. તેઓ એક કરતાં વધારે મંડળીઓના સભાસદો થઈ શકે છે. પરંતુ બાકીની ૨૩ મંડળીઓના ૨૭૮૦ સભાસદોમાંના ધણા એક કરતાં વધારે મંડળીઓમાં હોવાનો સમગ્ર હોવાથી અધી સહકારી મંડળીઓના સભાસદોની સંખ્યા આસરે ૬૫૦૦ની અણી શકાય. જેટલા સભાસદો તેટલા કુટુંબ માનીએ અને દરેક કુટુંબમાં સરેરાસ પાંચ વ્યક્તિ માનીએ તો ૮૭૫૦૦ જણ સહકારી મંડળીઓનો લાભ લે છે એમ આ આંકડા ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે. કુલ વસ્તીનું આ બહુ ઓછું પ્રમાણ છે, પોણા સાત ટકા જેટલુંજ ભાગ સહકારી ચળવળનો લાભ લે છે. શહેરમાં તો પ્રમાણ ફક્ત સાડા ચાર ટકા જેટલુંજ છે અને શહેર બાહ ક્રીએ તોપણ પ્રમાણ ફક્ત સવા સાત ટકાજ થાય છે આ સ્થિતિ દેખાતી રીતે સતોષકારક નથી મુખ્ય જોવા મોટા પાટનગરમાં વસ્તીના દશ ટકા સહકારી મંડળીઓમાં જોડાયલા છે ત્યારે નાના શહેરોમાં અને ખાસ કરીને ખેડૂત વર્ગમાં સહકારી ધર્મનો પ્રચાર ધણો વધારે હોય એમ આશા રાખી શકાય છતાં આટલું ઓછું પ્રમાણ છે તે શોચનીય છે પચીસ ટકા પ્રમાણ આવે નહિ ત્યાંથી સતોષ બીલકુલ માની શકાય નહિ સહકારી મંડળીઓ અનેક પ્રકારની હોઈ શકે છે, તેમાંની શરારી મંડળીઓ સ્થાપવી બીલકુલ મુશ્કેલ નથી એમ મનાય છે, નાણા ઉછીના આપનારી મંડળીના લાભ દરેક જણ સહેલાઈથી સમજી શકે છે અને અન્ય પ્રકારની મંડળીઓ ચલાવવામાં જેટલી અને જેવી મુશ્કેલીઓ નડે છે તેટલી અને તેવી આવી શરારી મંડળીઓમાં નડતી નથી છતાં સુરત જીલ્લામાં શરારી મંડળીઓ આટલીજ છે એ કેવળ અસંતોષ ઉપજાવે છે સહકારી પ્રચારકોને સહકારી ધર્મનો ફેલાવો કરવાનું હજી ઘણું કામ કરવાનું બાકી છે, દરેક સ્થળાએલી મંડળીઓમાં વધુ સભાસદો મેળવવા અને નવી મંડળીઓ અસ્તિત્વમાં લાવવાની કોશિષ કરવાની ઘણીજ જરૂર છે જેટલી મંડળીઓ છે તેનો કાર્ય વહીવટ સારો ચાલેનો હોય અને તેના સભાસદોને તેનાથી લાભ સ્પષ્ટ થયા હોય તો દેખાદેખી આપવા સભાસદોની સંખ્યા વધે અને નવી મંડળીઓ પણ સ્થપાય આમ થતું નથી એટલે ભય રહે છે કે સુરત જીલ્લામાં સહકારી પ્રચારકોએ હજી જેટલું કાર્ય કરવું જોઈએ તેટલું કર્યું નથી અને જે મંડળીઓ કામ કરી રહી છે તે આદર્શરૂપ તો નહીં પણ લાભદાયી નિવડી નથી

આમ મુલાનું શા કારણે ફરી તે મુલાનું પાન કરીયું, એકલેની સ્થિતિ સુધારવા, તેમને કર્મ મુક્ત કરવા, જન્મનીમા રહેસને સહકારી સહકારી મંડળીઓ ચોણ, સ્ત્રીપી, અધારી મસરડી આદિ રૂપ લેનાવી. હીંદના ખેડૂતો માટે તેવીજ મંડળીઓ અનુકુળ થઈ પડશે એમ લામવાથી સરકાર તરફથી સહકારના ધર્મના ઉપદેશ દેવાનું કાર્ય હાથ ધરવામા આવ્યું. સરકારમાં સહકારી ખાતાનો જન્મ થયો, તે ખાતાના અમલદારોએ એવા ઉત્સાહથી અને વિજળીક વેગથી ઘોડો મુકાવ્યો કે મંડળીની સખ્યામાં દીનપ્રતિદીન વૃદ્ધિ થતી ગઈ અને આજે આપણા ઇલાકામા ૩૭૦૦ મંડળીઓ કામ કરી રહી છે. મંડળીઓ નોંધવી અને આર્થિક સ્થિતિ સુધારવા માટે સહકાર પદ્ધતિ સ્વિકારવાનો સંકલ્પ કરી, મંડળીઓ યશસ્વી કરવી એ એમા ધ્યેય હોય છે.—સરકારી ચાખુકે ઘોડો દોડાવ્યો, પણ ઘોડે બેસતા ન આવડવાને કારણે યશના મુકામે ન પહોંચતાજ મામમાં નડતી ખૂઈ, કાતરોમા મંડળીઓ ગમડવા અને ગોથા ખાવા લાગી.

હાલ થોડા સમય થતા ઉપદેશની જરૂર સ્વિકારવામા આવી છે અને તે કાર્ય સાધવા માટે મુખ્યત્વે વડીલ સહકારી મદીર નામની સંસ્થા સ્થાપવામા આવી છે તે મ્હોટા મદીરના અનેક ન્હાના મદીરો ઇલાકામા ધણી જગ્યાએ સ્થપાયા છે અને આપણા જિલ્લા માટે પણ બેએક વર્ષ થયા એવું એક ન્હાનકડું મદીર અસ્તિત્વમા આવ્યું છે સહકાર મદીરોમાથી આવ્યાર્યો અને ઉપદેશકો સહકાર ધર્મના સિદ્ધાન્તોનો પ્રચાર કરવા મથે છે, પણ ઉપદેશ હજી ગામડાઓમા પ્રસર્યો જણાતો નથી, મ્હોટા શહેરોમા પણ તેનો જરા-તરાજ પ્રવેશ થયો છે જ્યાં સુધી સહકારનું રહસ્ય શું છે, તેના સિદ્ધાન્તો શું છે, તેમા નૈતિક અને આર્થિક લાભ શા સમાયલા છે, એ સધળું લોકો યોગ્ય રીતે સમજે નહીં, અને ગ્રહણ ન કરે, ત્યાંસુધી સહકારી મંડળીઓ જીવ વિનાના શરીર જેવીજ રહેવાની, જાદુગર પુતળા નવાવે તેમ નાચવાની અને જાદુગર અટકતા, મૃતદેહની માફક પડી રહેવાની ઉપદેશ મત્રમાજ સહકારી મંડળીઆનું જીવન છે સહકાર મદીરોમાથી દીનપર દીન વધુ ઉપદેશકો ખહાર પડતા જાય એને સહકારનો જયદ્રોણ ગામડે ગામડે પહોંચે એ સૌથી વધુ ઇચ્છવા યોગ્ય છે ખામીઓને દૂર કરવી, કર્જના નાણા વસુલ થતા નથી તે માટે પ્રોપેગેન્ડા ઓશીસર નિમવો સરકાર પાસેથી અમુક સગવડ માગવી, જિલ્લા બેંક પાસે અમુક અમલદારો નિમાવવા એ બધું રોગ મટાડવાના માર્ગ છે. તેના કરતા રોગ થતો અટકાવવો એજ ઉત્તમ નીતિ ગણાય,

અને રામ એકાવચા મારે એટલે મારે મનુષ્યને સહકારી સંસ્કાર પાડવાનો છે. મુસ્લિમોના સહકાર મંદીરની આ પહેલી ફરજ છે અને જેટલા પ્રમાણમાં તે આ કામ કરી શકે તેટલા પ્રમાણમાં સહકારી પદ્ધતિથી આખું ઉત્કર્ષમાં સંકલ્પ કરી કહેવાશે. આ કામ કોઈ સહેલું નથી. લક્ષ્મીપૂજક થવું છે; કાર્તિક પૂજક થવું છે, પણ સમાજ સેવકોની સખ્યા મંડુ ઓછી છે, અને તેમાં વળી સહકારનો ઉપદેશ એ સમાજ સેવાનું ફક્ત એક અંગ હોવાથી, સહકાર સેવકની સખ્યા તો બહુ જ ઓછી છે. જ્યાં જોઈએ ત્યાં અધ્યક્ષ સ્થાનની અપેક્ષાવાળા મિથ્યા, પણ સેવકપદ સ્વીકારનારા બહુ જ ઓછા. આજનો સેવક તે કાલનો અધ્યક્ષ થઈ શકે એ સમજતું નથી, સૌ સૈના પ્રમાણમાં દેશાનુભવના કાર્યમાં પોતાનો ફાળો આપે તેજ ઇષ્ટ છે, તે ગળે ઉતરતું નથી સુરત બુદ્ધિ ચાતુર્યમાં ઉચ્ચ પદ્ધતિએ છે. એના પુત્રોએ રાજ્યવહિવટમાં, વ્યાપારમાં, વિગેરે અનેક બાબતોમાં નામના મેળવી છે. તો મને આશા છે કે સુરત સહકાર મંદીર સુરત શહેરના મારા બાઈઓને સહકારનું રહસ્ય સમજાવી, દેશાનુભવમાં સહકાર પ્રવૃત્તિ એક અમર્ત્યનું સાધન છે એમ સિદ્ધ કરી આપી તેમનામાં સેવાભાવના પ્રગટ કરી શકશે. અને સહકારી કારીગરો સહકારી મડળીઓના બોળીઆ તૈયાર કરતા જશે. તેમ તેમ તેમાં આ સહકારી સેવકો ઉપદેશાનુભવ વડે જીવ મૂકતો જશે શાળાઓના શિક્ષકો અને કોલેજોના પ્રોફેસરો. જ્ઞાન આપવાનું પવિત્ર કામ કરતા આવ્યા છે, તો મને આશા છે કે તેઓ સહકારની પદ્ધતિનું જ્ઞાન પણ પ્રજાવર્ગમાં ફેલાવવામાં પોતાનો ફાળો આપશે અને પોતે ઉપદેશકો બની બીજા સેવકો તૈયાર કરશે. સહકાર સેવા ફક્ત ઉપદેશમાજ સમાતી નથી. સહકારી મડળીઓ અનેક પ્રકારની હોય છે તેને ચલાવવામાં અનેક જાતના સલાહકારોની જરૂર પડે છે, નિયમો ધડવા, તકરાર પતાવવા, કોર્ટમાં ન છૂટકે વકીલોની જરૂર પડે, ઘર બાંધનારી મડળીઓને ધૂજનેરની જરૂર પડે, સહકારી બેકમાં શહેરના શેઠ સાહુકારો અને સભાવિત સ્થિતિઓની જરૂર પડે અને બગાળામાં છે તેવી એન્ટીમેલેરીયલ સોસાયટીઓમાં ડોક્ટરોની જરૂર પડે અને સહકાર પ્રિય છે, અને મારા સુરતના બાઈઓને મારી વિનંતિ છે કે આ પ્રજાકીય જાગૃતિના સમયમાં સ્વરાજ્યની ભાવનાના કાળમાં, કર્મયુગમાં, સ્વાશ્રયના જમાનામાં, પ્રજાજનોમાં પરસ્પર સહકારનો ફેલાવો કરવામાં તેઓ પોતાની જાનતી મદદ આપશે. સહકાર એજ ઉત્તમ નીતિ અને વ્યવહાર છે એમ સ્વીકારશે અને સ્વીકારાવશે અને “વિના સહકાર નહિ ઉદ્ધાર” એ અમારા સહકાર મંદીરનું સૂત્ર સુરત જીલામાં પ્રસરાવશે.

સહકારી ઉપદેશ કરવામાં ઉપદેશકોનીબંધ પોટ છે. એમાં માર્ગ નથી. જોને ઉપદેશ દેવાનો છે તે હજી તેમને માટે ઘણું બારું પાત્ર નથી. સહકાર એક આર્થિક પદ્ધતિ છે હરીફાઈ, સ્પર્ધા એ એક સામાન્ય લક્ષણ દરેક વ્યક્તિમાં હોય છે પોતપોતાને માટે એ એક કુદરતી વલણ છે તેનો બહિષ્કાર કરી સહકાર કરવો “દરેકનું તે બધાને માટે” એ સુત્રનો સ્વિકાર કરવો એ જ્ઞાનીઓજ કરી શકે. મૂડીવાદ તરફ દરેક મનુષ્ય પ્રેક્ષ્ય એ એક સ્વભાવ વિક છે. દરેક વ્યક્તિ પોતેજ શ્રીમત થશે અને ખીજા ઉપર પોતાની સત્તા ચલાવશે એમ આશા રાખે એ સમજાય એવું છે. કુશળ દરજી ટેલર્સ એન્ડ આઉટ શીટર્સની દુકાન કાઢવા અને પોતે શેઠ બની હાથ ખીચે દેશ પાંચ દરજી રાખવાની ઉમેદ રાખે છે આવી કુદરતી પ્રેરણા ત્યજી સહકારવૃત્તિ ઓછી કરવી એ કાઈ સહેલી વાત નથી, સુપાત્ર વિના ઉપદેશકોનો ઉપદેશ બહેરા કાન ઉપર પડશે માટે સહકારીજ્ઞા ઉપદેશના સાધન્યનું પ્રથમ પગથીજ સામાન્ય જ્ઞાનનો પ્રચાર છે બધા સુધી અશિક્ષિત લોકોની સખ્યા આટલી બધી છે, ત્યાંસુધી સહકારનો ઉપદેશ મિથ્યા છે. આ અશિક્ષિતપણાને લઈને દેશમાં સુધારા ઘણું બાગે અશક્ય થઈ જાય છે. ધાર્મિક રાષ્ટ્રીય નૈતિક કે સામાજિક તેમજ આર્થિક પ્રગતિના ચણતર માટે સામાન્ય કેળવણી અને જ્ઞાનનો પાયો આવશ્યક છે સારા સંસ્કાર વિના સહકાર શક્ય નથી અને કેળવણી વિના સારા સંસ્કાર સંભવતા નથી માટે સહકાર મદીર તરફથી પુખ્ત ઉંમરના મનુષ્યો માટે કેળવણી, રાત્રિ શાળા, પુસ્તકાલયો, એવી સંસ્થાઓને ઉત્તેજન આપવાનું કાર્ય હાથ ધરવામાં આવે તો જન સમાજને તેમજ સહકારી હિલચાલને ઘણું લાભ થશે એમ મારું માનવું છે

રેફ્રેસન પ્રેરીત ગ્રામ્ય સહકારી શરારી મડળીઓ આપણા જિલ્લામાં હાલ ૧૪૪ છે ખેડુતોને ખેતીવાડી માટે નાણા કર્જો લેવા પડે તેની સગવડ આપવી એ આવા શરારી મડળીઓનો હેતુ છે ખેડુતોને નાની રકમો જોઈએ, ગીરો મુકવા જેવું કાઈ હોય નહિ જમીન જત મહેનત સિવાય કાઈ નહિ એટલે મોટી વ્યાપારી બે કા ખેડુતોને માટે તદ્દન નિરપયોગી છે પરંતુ એક ગામના ખેડુતોની મડળી બને, અને તેના સભાસદોની જવાબદારી અનિયમિત રાખવામાં આવે તો તેની શાખ સારી ગણાય, અને મડળી કર્જો નાણા મેળવી શકે રેફ્રેસનના આવી મડળીઓ માટે મુખ્ય સિદ્ધાંતોમાં અનિયમિત જવાબદારી, કર્જો નાણા આપતા પહેલાં કર્જ માગનારનું ચારિત્ર્ય તેની ખેતી બાંધતમા કુશળતા, કર્જો

શ્રીધેલા નાણાંનો શો ઉપયોગ કરવા માગે છે, ને અધી, બાબતની પુરેપુરી તપાસ, નાણાં ધીર્યા પછી કહેલા કામમાજ તેનો ઉપયોગ કરવામા આવે છે કે નહિ, તેની તપાસ, ને દરેક સમાસદના મડળીમા ડીપોઝીટ, આ ચાર મુખ્ય છે ચોકસાઈથી આપણે મડળીઓની તપાસ કરીશુ તો મને લાગે છે કે આ ચાર સિદ્ધાંતમાનો પહેલો અનિયમિત જવાબદારી એ સિવાય બીજા ત્રણ સિદ્ધાંતો બીજાકુલ પાળવામા આવતા નથી એમ જણાશે મડળી શરૂ કરતી વખતે હાથપદર સહી જોઈએ તે ગમેતેની ચલાવી લેવામા આવે છે તે સહી કરનારા ચારીત્ર્ય ઉપર કોઈ ધ્યાન આપવાની તસ્દી લેતું નથી મડળીની શાખ સમાસદની સખ્યા ઉપર નથી, પરંતુ તેમના ચારીત્ર્ય ઉપર છે તેનો ખ્યાલ કોઈ કરતા નથી અને જેને કર્જ નાણાં જોઈતા હોય તેવા સમાસદો જલદીથી આવી મડળીમા આકર્ષાય માટે તેવાઓની જે મડળી બને છે ગામનો બીન કરજદાર ખેડુત આવી મડળીમા પહેલાથી કે પછીથી દાખલ થનો નથી દેવાદારોનીજ ટોળા બનાવવામા આવે છે આવી શોચનીય પદ્ધતિના પ્રભાવે જ્યારે કર્જ માગનાર અરજી કરે ત્યારે તેના સખધી કરવી જોઈતી તપાસ કોણુ કરે? બધાનેજ નાણાં જોઈતા હોય ત્યા તપાસ કરવાની રહી ક્યા? ફક્ત કેટલા નાણાં હાથપર છે તેની જહેવણી કરવાની રહી, આનું પરિણામ ખોટું આવે એમા સદેહ શો? સહકારી હિસાબ તપાસનારને છેતરવા કે પટાવવા, કુવો ખોદાવવા, બળદ લેવા, એવા એવા કારણો મડળી-ઓના ચોપડામા બતાવવામા આવે છે, પણ તે કામ માટે પૈસાની જરૂર હતી કે નહીં અને તેજ કામમા પૈસા વપરાયા કે નહિ તે ઉપર કોઈ લક્ષ આપતુંજ નથી વળી રેફરેસન મડળીઓનો સિદ્ધાંત છે કે કર્જનો હેતુ સ્વિ કરવામા આવે તો તે હેતુ પાર પડે એટલા પૈસા તેને આપવાજ જોઈએ, કુવો ખોદાવવા માટે જો રૂ. ૫૦૦ ની જરૂર હોય તો તેટલી રકમ તેને આપવી જરૂરનીજ છે, નાણાની સમવડ નહિ હોય અથવા કર્જ માગનાર નાલાયક હોય, તો બીજાકુલ કાઠપણુ તેને નાણાં આપવા નહિ, પણ આપવાતો ઓછા આપવામા ડહાપણુ નથી, એક વખત મારા સાબળવામા આવ્યુ હતું કે મહારાજમા કોઈએ ખેતીવાડી સખધી સુધારા વિગેરે કરવા માટે રૂ. ૧૦૦૦ માગ્યા, મડળીએ તેને રૂ. ૫૦૦ આપવા ઠરાવ્યુ પરંતુ મડળીએ નાણાની સમવડ નહેવાથી રૂ. ૩૦૦ આપ્યા આ ૩૦૦ રૂપીઆથી તે ખેડુતને લાભ થવાને બદલે ગેરલાભ થયો, એટલામા તેનું કાર્ય સર્થ નહી તેથી તેણે રૂ. ૩૦૦ બીન જરૂરી કામ માટે વાપરી નાખ્યા, અને વિના કારણે

તેમે માથે કર્જનો મોઝો વધ્યો, આપવા તો પુરા આપવા નહિં તો આપવાનું નથી એ સ્વર્ આપણી મડલીઓ સિંકારતી હોય એમ મને લાગતું નથી મડલીઓની બવસ્થાપક કમિટીઓ બસબર નિરીક્ષણ કરીનેજ કર્જનો આંકડો તપાસી કરે છે. તે માત્ર બતાવવા માટે માગેલી બેંકમાંથી ઓછી રકમ મજબૂર કરતી કર્જનો હેતુ ઉપજ વધારવાનો છે, એમ ચોપડામાં લખવું એવી પદ્ધતિ મહત્વ કરવામાં આવે છે. વસ્તુ સ્થિતિ આવી હોવાથી ગામડાના સારા કર્જમુક્ત બેડુતો મડલીઓમાં સમાસદ થતા નથી.

વગી રેફરેન્સ પ્રેરીત સહકારી ગ્રામ્ય મડલીઓમાં શેર કાઢી થાપણુ ભેગી કરવામાં આવતી નથી પરંતુ સમાસદોની બચત રકમો મડલીના ભડોળની ગરજ સારે છે એ બચત રકમોનું ભડોળ પુરતું થાય નહીં એ બનવા ભેગ છે તેથી મડલીઓ અન્ય જનોના ડીપોઝીટ મેળવવા યત્ન કરે છે અને તે ઉપરાંત જીલ્લા સહકારી બેંકમાંથી નાણું કર્જ લે છે, અને પોતાના સમાસદોને નાણાંની જોઈતી સગવડ આપે છે પરંતુ મડલીઓનો ભડોળનો પાયો સમાસદના ડીપોઝીટનો હોવો જોઈએ એમ હોય તોજ અનેક લાભ સભવે છે બેડુતોના પોતાના પૈસા મડલીમાં હોય એટલે સમાસદ મડલીનું કામકાજ પુરી કાળજીથી કરે એમાં શક રહેશે નહિ હાલની આપણા દેશમાં અને જીલ્લામાં ચાલતી પદ્ધતિ પ્રમાણે સમાસદના ડીપોઝીટ જીજ એટલે જીલ્લા કે પ્રાંતિક સહકારી બેંકોના નાણા વડે વહીવટ ચાલે છે અને મડલીના સમાસદોને પારકા પૈસાનો વહીવટ કરવાનો હોઈ તેઓમાં જવાબદારીની લાગણી અને જાતી મદદ અને પરસ્પર સહાય અને કરકસર એવા સદ્ગુણોનો ઉદય થતો નથી સમાસદોના ડીપોઝીટો વિનાની ગ્રામ્ય શરારી મડલી સહકારી મડલીજ નહિ, પરંતુ પરોપકાર કરનારી પરમાર્થિક સંસ્થા જેવી ગણવી જોઈએ, દુર્ભાગ્યે મડલીઓ સ્થાપતી વખતે સહકારી પ્રચારક દોકોને એટલુંજ સમજાવવાની તસ્દી લે છે કે તમારે પૈસા ઉછીના જોઈતા હોય, તો એક મડલી બનાવો, એટલે કે સરકારી સહકારીખાતાના લીફ્લેટ ઉપર દશ બાર જણ સહી કરો, પૈસા જીલ્લા બેંકમાંથી મળશે. અને તેમાંથી તમને કર્જ આપી શકાશે ડીપોઝીટના અભાવે આપણી સહકારી મડલીઓ ટુટબડોળીઆ કર્જદાર બેડુતોની બની રહી છે. કર્જ મુક્ત સદ્કર આસામી તેનાથી દૂર રહે છે. કરજે લીધેલા પૈસા પાછા આપવા ધનત્ત પહેલેથીજ કોઈની હોતી નથી અને મડલીમાં ધણાખરાની ધનત્ત એવી

એકી કેટલીક કોને કહેતે એક જીભને લાંબીએડો કરવામાં આવે છે. અહીં નાણાં પાછા મેળવવા કોઈ કેશીશ કરતું નથી. બ્યારે સરકારી હિસાબ તપાસનાર સર્વમા એકાદવાર / ચાટો / ચારે / ત્યારે, અને સેક્રેટરી, અધ્યક્ષ અને બવસ્થાપક પચને ધમકાવે અને / ખખડાવે ત્યારે કર્જ વસુલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાનો દેખાવ કરવો પડે છે અને નૈતિક દબાણ (moral pressure) નો ડોળ બતાવ્યા પછી લવાઈ માટે મહેરબાન રજીસ્ટ્રારને કેશ મોકલવામાં આવે છે. લવાઈકોર્ટનું હુકમનામું મળે છે અને તે મડળીના હસ્તરમાં પડી રહે છે. વળી બીજે ત્રીજે વર્ષે વાર્ષિક તપાસ વેળાએ આ વાત માલમ પડે ત્યારે મત્રીજીને કોર્ટમાં જઈ હુકમનામાની બખવણી કેમ કરાવવી તેનું જ્ઞાન નથી, અને ઇચ્છા નથી, એમ માલમ પડે છે, સરકારી અમલદારોના આ પ્રમાણે બગીરથ પ્રયત્નથી કર્જ વસુલાતનું ગાફુ જરા તરા જેમ તેમ ચાલે છે મડળીના કાર્યવાહકોની આવી શિથીલતાનું મૂળ કારણ મને તો સભાસદોના ડીપોઝીટનો અભાવજ જણાય છે પોતાના પૈસા હોય તોજ ચાનક રહે પારકાના પૈસા વસુલ કરવા કેને કાળજી હોઈ શકે ? પાછળથી સહકારી અમલદારોને આટલી મહેનત લેવી પડે છે તેના કરતા મડળી સ્થાપતી વેળાએ ડીપોઝીટ કરતા અમુક પ્રમાણુમાજ (ચાર ગણા) જીલ્લા બેંક પાસેથી મડળીઓ કર્જ નાણા લઈ શકે એવો નિયમ લખલ કરવો મને જરૂરનો જણાય છે વળી સભાસદને કર્જ મજૂર કરતા પહેલા કર્જનો હેતુ નક્કી કરી, તે જો લાભદાયી હોય, તો તેના ડીપોઝીટ છે કે નહિ તે જાણવાની બહુ અગત્ય નથી, કારણ કે કર્જ વડે તે સભાસદ પોતાની આવક વધારી શકશે, અને તે વધારાની આવકમાંથી હપ્તા ભરી શકશે. પરંતુ બ્યારે કર્જનો હેતુ લાભદાયી હોય નહી, લમ માટે કે તેરમા માટે કર્જ કરવું હોય ત્યારે તે સભાસદના મડળીમાં ડીપોઝીટ હોયજ નહિ તો તેને ધીરવાના બીલકુલ સલામતી નથી તેનામાં કરકસરનો ગુણ હોય, અને તેની સાખીતી તરીકે મડળીમાં નિયનિત રીતે નાણા જમા મુકતો હોયતોજ તેને આવા હેતુ માટે કર્જ આપવું યોગ્ય ગણી શકાશ સાધારણ ચાખ (maximum credit) નક્કી કરવામાં કર્જના હેતુના બે વિભાગ — લાભદાયી અને લાભદાયી નહિ એમ પાડી, લાભદાયી હેતુ માટે એક હદ અને લાભદાયી ન હોય તેવા હેતુ માટે સભાસદના ડીપોઝીટની રકમ, તેનું નિયમિતચલુ વિગેરે ધ્યાનમાં લઈ બીજી હદ નક્કી કરવી જોઈએ, જન સમાજના બે મુખ્ય વિભાગ છે માલ બનાવનારા અને માલ વાપરનારા એકત માલ બનાવનારા છે, ખરો પરંતુ બ્યારે

તેને લાભદાયી નહોતો એવો કાર્ય માટે કર્જ નોંધવું હોય ત્યારે તે વખતે તે માટે વાપરનારો જ બનેલો ગણવો જોઈએ માલ વાપરનારા માટે શરણી મંડળીઓનાં સિદ્ધાંતો લક્ષમાં રાખી તેને કર્જ મંજૂર કરવું જોઈએ અને તેની શાખ કચકસર અને મંડળીમાં ડીપોઝીટ વડેજ આકર્ષી જોઈએ આમ મંડળીઓમાં સમાસદોના ડીપોઝીટની અગત્ય હું ધણીજ માનું છું ન્યા સુધી ડીપોઝીટ નથી, ત્યાસુધી સહકારી હીલચાલ ગામડાંઓમાં પણ યશસ્વી થવાની નથી એમ મારી ચોક્કસ માન્યતા છે.

ડીપોઝીટની અગત્ય સ્વીકારી થોડુંક થયા બેડુતોને નાણા મંડળીઓમાં જમા કરાવવા સમજાવવામાં આવે છે પરંતુ મંડળીની છાપ અવળી પડેલી હોવાથી હવે બેડુતોની વૃત્તિ ફેરવવી મુશ્કેલ પડે છે તેથી કેટલીક મંડળીઓમાં એવો નિયમ ઘુસાડવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે કે મંજૂર થયેલા કર્જની રકમમાંથી અમુક ટકા કાપી લઈ તેને તે સમાસદના ડીપોઝીટ ગણવા અથવા તે કર્જ વસુલાતના હક્ક વખતે થોડુંક વધારે લેવું અને તેને ડીપોઝીટ ગણવું આ મને તો ખીલકુલ ગેર-વ્યાજખી જણાય છે જેને કર્જ લેવાની જરૂર પડે તેની પાસે તે વખતે ડીપોઝીટ પડાવવા, જેને પૈસા જોઈએ તેની પાસે પૈસા મુકાવવા, એ તો અન્યાય છે અને ફક્ત બહારનોજ દેખાવ છે આપણે દેખાવ ખાતર ધણી જુલો કરી છે, હવે દેખાવ છોડી મૂળ ઉપર નજર રાખવી વધુ શ્રેયકર છે મંડળી બધા કર્જ માગનારાનીજ બનાવવી નહીં ગામડાના સારા બેડુતો જમીનદારોને પણ સાથે લેવાને કોશીષ કરવી અને જેને કર્જની જરૂર ન પડે એવા પાસેથી ડીપોઝીટની આશા રાખવી એમ કહેવામાં આવે છે કે જેને કર્જની હાલ જરૂર નથી જે હાલ થોડું ધણું પણ બચાવી શકે તે આવી સહકારી મંડળીમાં શું કામ જોડાય ? સહકારી મંડળીઓમાં ડીપોઝીટ પાછા હાથમાં આવે કે નહીં તે બાબત શકા રહે છે અને નાણાની સલામતી માટે બય રહે છે તેથી સદર આસામીઓ આવી મંડળીઓમાં જોડાયજ નહીં પરંતુ માફ માનવું છે કે સારા માણસોના જોડાવાથી મંડળીઓનું કાર્ય બરાબર રીતે ચાલશે અને વ્યવસ્થા એવી કાળજી પૂર્વક થશે કે નાણાની સલામતી વિશે કાંઈપણ શકા રહેશે નહિ, વળી હાલ ગામડામાં જે સરકારી છે એક સહકારી સોસાયટી અને બીજી સરકારી પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંક લોકો તેના ઉદ્દેશ જુદાજ માને છે; એક લોન આપનારી સરકાર અને બીજી બચેલા પૈસા જમા કરાવવાની સરકાર આ માન્યતા બૂલ ભરેલી છે. સહકારી મંડળી

નાણા આપે છે તેમજ નાણાં જમા પાડે રાખે છે ઉપર ન્યાયેથી દેખીતી પદ્ધતિને પરીણામે આવી માન્યતા ઉપસ્થિત થાય છે પહેલાં જ્યારે સહકારી મહાસભાઓનું અસ્તીત્વ ન હતું ત્યારે લોકોને સગવડ આપવા સારું પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંક ધણી લાભદાયી સંસ્થા હતી હવે જ્યારે લોકોની પોતાની સહકારી મહાસભાઓ થઈ છે ત્યારે પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંકોએ તેની સાથે હરીફાઈમાં ન ઉતરવું જોઈએ, એ બેંકોની હવે જરૂર નથી જે જે ગામમાં સહકારી મહાસભાઓ હોય તે તે ગામમાંથી પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંક કાઢી નાખવી જોઈએ આમ કરવાથી ગામના સમાવીત ગૃહસ્થો તથા સદર ખેડુતો સહકારી મહાસભા ઠીપોઝીટ મુકવા પોતાની મેળે તત્પર થશે. અને તેમના જોડાવવાથી તથા પોતાના પૈમાની વ્યવસ્થા કરવાની છે તેથી, કાર્યવહીવટ ધણી કાળજીપૂર્વક ચાલશે અને સહકાર યશસ્વી નીવડી ગામડાના ખેડુતોની સ્થિતિ દુક સમયમાં સુધારી શકશે સરકાર એકદમ આવું ધોરણુ ગ્રહણ નહીં કરે તો અખતરા તરીકે સહકારી મહાસભાઓ કેટલાક વર્ષો થયા કામ કરી રહી હોય તેવા એકાદ તાલુકામાંથી પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંક બંધ કરે તોપણ ચાલશે, એથી સહકારી ચળવળને ધણુ ઉત્તમ પ્રકારનું ઉત્તેજન મળશે ગામડાનો પૈસો સરકાર આવી બેંકો વડે ખેંચી જાય તેના કરતા તેજ ગામડામાં સહકારી મહાસભાઓ મારફત ગામડામાં રહે અને ઉપયોગમાં આવે એજ એકર છે આ પ્રશ્ન કાઢ નહાનોસુનો નથી; એના ઉપર વધુ ચર્ચા થવાની જરૂર છે, આપણી જીલ્લા પરીષદમાં આ બાબત કાઢ યોગ્ય ઠરાવ કરી, વિભાગી પરિષદ મારફતે પ્રાન્તિક પરીષદમાં ચર્ચા કરી, વડીલ સહકારી મદીરે આ પ્રશ્ન ઉપાડી લેવો જોઈએ અને સરકારને વિનતી કરવી જોઈએ સરકાર સહકારને માટે ધણુ કરે છે તો આપણી વિનતી સ્વિકારશેજ એમ મહેને બરોસો છે

આપણે હવે ગ્રામ્ય શરણી મહાસભા છોડી ખીજ દીશા તરફ વળીશું બેકુત ઉત્પાદક છે, ઉત્પાદકને મુડીની જરૂર પડે તે માટે શરણી મહાસભાઓ, પરંતુ મુડી ખેડુતની જરૂરીઆતોમાં ફક્ત અશ માત્ર છે, ફક્ત મુડીથી કાંઈ જાણુ વળે નહીં વાવેતર કરવાને બી, ખેતી માટે હથીઆર ઓળાર, જમીન રસાળ બનાવવા માટે ખાતર વિગેરે અનેક ચીજોની જરૂર પડે છે જોઈતી ચીજો ખરીદ કરવામાં ખૂબ સુત્ર એ છે કે દરેક પોત પોતાને માટે નહાના પ્રમાણમાં ખરીદી કરે તેના કરતા ધણુ બેગા અર્થને જથ્થાબંધ ખરીદી કરે તો બાવમાં અને માલની જાતમાં લાભ થયા

વિના રહે નહીં. આથી માલ પુરો પાડનાર મડળીઓ (સપ્લાય સોસાયટીઓ) ની જરૂર ધણી છે એમ સહેલાઈથી સમજી શકાય એમ છે. છતાં આપણા જીવ્યામાં તે એવું નહીં, અને આખા દેશમાં, આખા દેશમાં પણ આથી માલ પુરો પાડનાર મડળીઓની સંખ્યા બહુ જ ઓછી છે સહકાર નાણાની ધીરધાર કરવામાં મુશ્કેલી રહી છે, સહકારના સિદ્ધાન્તોનો અમલ બીજી દીશાઓમાં બહુ થયેલ નથી એ દુર્ભાગ્ય છે, સર્વ દીશામાં સહકાર હોય તોજ સહકારના લાભ ઉત્તમ પ્રકારે મળી શકે, એક તરફ સહકારથી કાઢી લેવા નહીં. જર્મનીમાં શરાફી પેઢીનો જેવો વિકાસ છે, તેવોજ સપ્લાય સોસાયટીઓનો પણ છે, અને તેથી જર્મન ખેડુતોની સ્થિતિ ધણી જલ્દીથી સુધરી, આપણા ખેડુતો માટે ફક્ત શરાફી મડળીઓની નીકળી. અને તે પણ કાગળ ઉપર અનિયમિત જવાબદારી વાળી છતાં, વ્યવહારમાં બહુજ સફળતા જવાબદારીવાળી, સમાસદોમાં જોખમદારીની લાગણી વિનાની, એટલે તેઓ જેવા હતા તેવાજ રહ્યા અને કેટલાક માને છે તેમ તેમને કર્જ કરવાની સગવડ મળવાથી વધારે બોળ તળે આવી પડ્યા ખેતરને પાણી પાવાની સગવડ માટે ઇરીગેશન સોસાયટીઓ, અને પાવર પમ્પ સોસાયટીઓ, વાડ બાધનારી ઇન્સીંગ સોસાયટીઓ અનેક પ્રકારની મડળીઓ ખેડુતને પાક તૈયાર કરવામાં અતી ઉપયોગી થઈ શકે એવી છે, પરંતુ તેવી મડળીઓની સંખ્યા હજી બહુજ ઓછી છે એટલે તેના ગુણ દોષ તપાસવાનું અત્રે પ્રયોજન નથી

પાક તૈયાર થયેજ કાઢી ખેડુતનું કામ સરે નહીં પાક વેચાઈ નફો મળે તોજ ખેડુતની સ્થિતિ સુધરે માલ વેચવાની બાબત એવી છે કે ઉત્પાદક અને માલ વાપરનાર એકબીજા સાથે જનસમાજના હાલના બંધારણમાં ભેગા થતાજ નથી તેમની વચ્ચે મધ્યસ્થ માણસો ધણા આવે છે, વચગાળાના નફાખાઉ દલાલો, વ્યાપારીઓ જોઈએ તે કરતા સંખ્યામાં ધણા વધારે છે, ઉત્પાદક શોષાય, માલ વાપરનાર શોષાય પરંતુ તે બેને શોષીને મધ્યસ્થ પોષાય છે. ખેડુત ઉત્પાદક છે તેની દૃષ્ટીએ જોતા આવું સમાજ બંધારણ અતિ દુર્ગમ્ય છે પણ પ્રત્યેક ખેડુત પ્રત્યેક માલ વાપરનાર સાથે સમાગમમાં આવે એ અશક્ય હોવાથી, ફક્ત એટલુંજ સત્ર બસ થશે કે જેટલું બની શકે તેટલા પ્રમાણમાં મધ્યસ્થ માણસોની સંખ્યા ઓછી કરવી એટલે કે માલ વાપરનારાની મડળીઓ અને અને ઉત્પાદકોની મડળીઓ અને તે બંને પક્ષોને માલની જાતમાં તથા ક્ષેત્રમાં લાભ થતા વિના રહે નહીં.

અહીં ઉપરથી સ્ટેન્ડ નજારાં કે ખેડુતો માટે જેટલી જરૂર કરેલી પદાર્થો છે. જેટલી જરૂર સરકાર સોસાયટીની છે તેટલીજ બજાર વધારે જરૂર પેદાશ વેચવાની મંડળીઓની છે સુસ્ત જીલ્લામાં મુખ્ય પેદાશ રૂ. જુવાર, ધઉ, દીવેલી અને શેરડી છે. એટલે આ પાક માટે અને તેનાથી બનતા પદાર્થો માટે વેચનારી મંડળીઓ તરફ આપણું લક્ષ્ય દોરવડું જોઈએ. થોડાક સમય થયા રૂને માટે સેલ સોસાયટીઓ થવા માંડી છે, હાલ સેલ સોસાયટીઓની સંખ્યા ૧૨ છે, તેમાં ખાસ કરીને સોસક અને ગોધાલુની મંડળીઓએ ધણું સારું કામ કરી બતાવ્યું છે, ચાર લાખના માલની ઉચ્છવાચ્છ વર્ષમાં કરી શકે છે અને સભાસદોને અનેક રીતે લાભ આપે છે આવા સારા દાખલાની છાપ બેસતી જાય છે અને મહેને આશા છે કે જોતજોતામાં આવી સેલ સોસાયટીની સંખ્યામાં હજી ઘણો વધારો થતો જશે વેચાણની બાબતમાં ધ્યાનમાં રાખવા જેવું એ છે કે મંડળીના મેમ્બરોએ મંડળી મારફતેજ વેચાણ કરવું જોઈએ, સભાસદોએ મંડળી સાથે કોહ કરવો ન જોઈએ અને જો થોડા ઘણા તેમ કરતા હોય તો કાયદેસર તેને અટકાવવા પગલાં લેવા જોઈએ દક્ષિણ આફ્રિકામાં આ બાબત ઉપર થોડા વખત ઉપર એક ધારો પાસ કરવામાં આવ્યો હતો. અને તે પ્રમાણે અમુક સંજોગોમાં તે ભાગના ૭૫ ટકા જેટલો પાક તૈયાર કરનારની મંડળી હોય અને તેમાં ૭૫ ટકા એક મત થાય તો બાકીનાને પોતાનો પાક મંડળી મારફતેજ વેચવાની ફરજ પાડી શકાય આપણે ત્યાં એવા કાઈ કાયદાની તે પેટા કાનુનની જરૂર છે કે કેમ તે અનુભવથી માલમ પડતું જશે અને તે પ્રમાણે ચોખ્ખા પગલા લેવા જોઈશું. થોડાકના દ્રાહથી ઘણાને નુકશાન થતું હોય તો તે થોડાને તેમ કરતા અટકાવવાને બ્યાજમી છે ખેતીની પેદાશ વેચવાથી નફો વધુને વધુ પ્રમાણમાં મેળવવો હોય તો માલ વાપરનારને ઉપયોગમાં આવે તેવો બનાવીને અને છેક તેવો શક્ય નહીં હોય તો તે દીશામાં જેટલું કરી શકાય તેટલું કરીને વેચવો ઠીક પડે માટે કપાસ વેચનારી મંડળીઓના વિકાસનો સબધ સહકારી જીર્નીંગ અને પ્રેસીંગ ફેક્ટરી સાથે માલ છે આ દીશામાં સહકારી ખાતાનું લક્ષ્ય છે. એટલે અત્રે વધુ વિવેચની જરૂર જણાતી દેથી.

પરંતુ ફક્ત કપાસનીજ પેદાશ સુરત જીલ્લામાં નથી. જે પ્રમાણે કપાસ માટે તેજ પ્રમાણે જુવાર અને ધઉ માટે કરી શકાય. અને બરફાં

મીઠાં ધેણે આંચ કપાસ નિકાસના પાક છે. તેનાં વેચાણની મહત્ત્વની ભૂમિકા કાઢીને છે.

પણ આપણું જીલ્લાના ધર્મ જીવાર દેશમાજ ખંપી જતા હોવાથી તેનાં વેચાણ માટે મહત્ત્વની સહેલી, લાભદાયી અને જરૂરની છે. આ તરફ સહકારી પ્રચારકો અને સુરત સહકાર મદીરનું ધ્યાન ખેંચાશે તો ખેડુતોની ઉત્પત્તિમાં કીમતી ફાળો આપ્યો કહેવાશે. શેરડીમાંથી ગોળ બનાવવાનું કામ સહકાર પદ્ધતિથી કરવામાં આવે અને બનેલો ગોળ વેચવામાં આવે તો વલસાડ તાલુકામાં ખેડુતોને ધણો સારો લાભ થાય. તે પ્રમાણે દીવેલીમાંથી દીવેલ બનાવીને વેચનારી સહકારી મહત્ત્વની ખેડુતોને વધુ નફો આપી શકે. જેમ કપાસમાંથી રૂની ગાંસડીઓ તૈયાર કરીને વેચવામાં વધુ લાભ થાય તેમજ શેરડીનો ગોળ બનાવીને તથા દીવેલીમાંથી દીવેલ બનાવીને વેચવા માટે ખેડુતોની સહકારી સોસાયટીઓ બનાવવી જોઈએ. ખેતી વાડીમાં પાક તૈયાર થવાની અને તેમાં સહકાર પદ્ધતિથી સગવડો કરી આપવાની જોટલી આવશ્યકતા છે. તેટલીજ નહીં પણ તેથી વધારે તૈયાર થયેલા પાકને સુવ્યવસ્થિત રીતે સહકાર પદ્ધતિથી વેચી ખેડુતને નફો કરી આપવાની આવશ્યકતા છે. અત્યારસુધી સહકારનો શરારી મહત્ત્વની એટલોજ અર્થ કરવામાં આવ્યો છે. તેને બદલે ખેડુતના દરેક કામમાં સહકાર પદ્ધતિ દાખલ કરવાની ખાસ જરૂર આપણે સ્વિકારવી જોઈએ. ખેતીની આગાહીમાં દેશની સમૃદ્ધિ છે. ઔદ્યોગિક ઉત્કર્ષ ગમે તેટલો થાય તોપણ હોંદમાં વસ્તીનો મોટો ભાગ ખેતીવાડીમાંથીજ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો રહેશે અને જ્યાં સુધી ખેતીવાડીનું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ બને નહીં ત્યાં સુધી દેશની આર્થિક ઉત્પત્તિની આશા કેવળ વ્યર્થજ રહેશે. ખેતીવાડીની વ્યવસ્થા ઇંગલન્ડ અમેરીકામાં મુડીવાદના સુત્રો ઉપર રચાયેલી છે, પરંતુ ન્હાના દેશોમાં અને જ્યાં ખેતરો આઠ દશ વિધાના હોય અને ખેડુનો પામે મુડીનો અભાવ હોય એવા આપણા જેવા દેશોમાં ગ્રામ્ય વસ્તીની આગાહી સહકાર પદ્ધતિ ઉપર અવલંબી રહેલી છે. ગુજરાતમાં અને ખાસ કરીને આપણા સુરત જિલ્લામાં ધણે ભાગે ખેતર નથી પણ વાડી છે, લુખી સપાટ અને રસાળ છે, પાક જાતમાં અને જથ્થામાં સારો ઉતરે છે, ખેડુત પોતાના કામમાં કુશળ ગણાતો આવ્યો છે. આવા અનુકુળ સંજોગોમાં સુરતના સહકારી સેવકો ધારે તો ગ્રામ્ય શરારીમહત્ત્વના દોષોને તિલાંજલી અપાવી, તેને ખરેખરી ગ્રામ્ય સહકારી બેન્કો બનાવી શકે, ખેતીવાડીમાં જોઈતી ચીજો માટે સહકારી સપ્લાઈ મહત્ત્વની ઉભી કરી શકે.

અણવા શરૂ કરી પેઢી માસિક રૂપે આ સેવા કરવી, અને આ માસિક સેવાથી વેચાણ વેળે વ્યવસ્થાથી કરી, હસ્તાની, ખેતીવાડી જેને ખેડુતો સમર્થક હોઈશ તો શું પરંતુ દુનીઓમાં આદર્શરૂપ બનાવી શકે. હું કંઈ બધું આશાના તરંગોમાં બુલ્લો નથી; આ સ્થિતિ થોડા સમયમાં સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થઈ શકે; રાષ્ટ્રીય ચળવળમાં થોડાક સમય ઉપર સુરત જિલ્લામાં જે સેવા-આવવાનું જોશ અમકી હૃદય હતું તેનાથી અહીં જોશ સહકારી પદ્ધતિથી આમ્ય ઉન્નતિ માટે કાર્ય લાગી શકે તે જારા સ્વપ્ના અન્યતઃ અવસ્થાની ખરીજ બીના જણાશે. આપણા દેશમાં સુધારો અનેક દિશામાં કર્યો જરૂરનો છે પરંતુ અનેક દિશાઓમાં આર્થિક દિશા ધણી અમત્યની છે એ કહેવાની જરૂર નથી. આર્થિક સુધારો માટે ઔદ્યોગિક પ્રગતિનો વેગ વધારે લોપણુ આમ્ય આર્થિક ઉન્નતિ માટે તો ખેતીની દરેક બાબતમાં સહકારના આશ્રય લીધા સિવાય છુટકો મળે જણાતો નથી. અહીં આ વાત સમજો અને સમજાવજો, સેવા કરો અને સેવા બાવના ઉત્પન્ન કરો; સહકારી મડળીઓ નાણા માટે, ખરીદી માટે, વેચાણ માટે સ્થાપવો, ચલાવો ચલાવતા શિખવો, બહુ મદદ કરશે નહીં, સહકારનું મૂળ-સ્વાશ્રય, બહુ મદદરૂપી ધાણીથી કોહી જશે, કેડમાજ ઘાલી રાખવાથી પોતાના પગ ઉપર ચાલતા બાળક શિખશે નહીં, માત્ર જરૂર જોટલીજ સહાય કરશે. સહાય કરશે સહકારી હીલચાલ સરકારી મનાય છે તે પ્રજાકીય બનાવશે, સરકાર પ્રિય રહેવા દઈ, પ્રજાપ્રિય બનાવશે, તો ટુક સમયમાં ફળ પ્રાપ્ત થશે; મહેનતનો બદલો દેશની વધેલી ઉન્નતિ અને સમૃદ્ધિથી મળશે.

આપણે ગામડા વિષે અત્યાર સુધી વિચાર કર્યો પરંતુ શહેર તરફ હવે આપણી દૃષ્ટી ફેરવીશુ તો જણાશે કે સહકાર મત્ર શહેર માટે પણ અતિ ઉપયોગી છે થોડા શ્રીમતો માટે સહકારની જરૂર નથી પણ ઝાઝા નબળા લોક માટે તો સહકાર જરૂર બળ આપે છે અને તેમની ઉન્નતિનો સાધક બને છે સમાજના ત્રણ વિભાગ ઉત્પાદક, મધ્યસ્થ, અને માલ વાપરનારા, દરેકને માટે સહકારથી ધણુ બની શકે છે આદર્શસમાજમાં મધ્યસ્થ સ્વતંત્ર ન હોતા, ઉત્પાદક મડળોના કે માલ વાપરનારા મડળોના સેવકો હોવા જોઈએ અને તેમની આવશ્યક સેવાના બદલામાં તેમને યોગ્ય મહેનતાણુ મળતું હોવું જોઈએ પરંતુ, સમાજ આદર્શ નથી અને થવાની નથી વચગાળાના નફા બાહિ વ્યાપારી અને દલાલોને આપણે છેક હાલી ચકવાના

નથી. હવે પછી એવીને સહકારનો આગમન નથી; એમને હો. એમને માટે જોઈતી સગવડો, જાણી લેવા જે. સહકારી બેંકો, નિર્મલ, આપણ કરવાની કમ્પેનિઓ, નહીં મોટા આપણી કોર્પોરેશનો, વિગેરે સંસ્થાઓ આવા બાઈઓ માટે છે તેને ઉત્તેજન સહકાર વડે આપવાની જરૂર નથી. સહેરોમાં આવા મધ્યસ્થ આપણીઓની સંખ્યા સારી હોય છે. સુરત સહેરોમાં હર હજારે ૨૦૨ એટલે ૨૦ ટકાથી વધારે સંખ્યા આપણમાં ગુલામી છે પરંતુ તે સિવાયના હજાર ઉદ્યોગમાં ૫૬૭, ૬૬૮ વડીલ જેવા ધધામાં જ અને રાજ્ય કે સ્થાનિક વહીવટ કરવામાં ૨૧ અને બીજા પરચુરસ બજારમાં પડેલા છે. ગમે તે ધધો હોય છતાં દરેક મનુષ્ય માલ વાપરનારો તો છેજ એમાં કાંઈ શક નથી. ખેડુત ઉત્પાદક પકવે, કુબાર ઉત્પાદક તરીકે ઇંટ પકવે, વણકર ઉત્પાદક તરીકે કાપડ તૈયાર કરે, સોની ઉત્પાદક તરીકે દાગીના તૈયાર કરે સોપણ દરેકને બીજા અનેક પદાર્થોની જરૂર પડે છે એટલે માલ વાપરનારાની સંખ્યા વસ્તીની કુલ સંખ્યા જેટલીજ ગણી શકાય ખેડુતો ઉપર દયા ખાઈ સરકારી સહકારી હીલચાલને ઉત્તેજન આપવા કમર કસી, પણ માલ વાપરનાર ઉપર દયા ખાઈ તેઓમાં સહકાર પદ્ધતિ પ્રચલિત કરવા કોશીષ કરી હોય એમ જણાતું નથી પ્રજામાં તો સહકાર શું છે તેનો ધ્વનિ હજી ધીમે ધીમે ધડતો જાય છે એટલે તેમને તો કાંઈ પણ પોતાની મેળે માલ વાપરનાર માટે એટલે પોતાને માટે સહકારી સંસ્થા સ્થાપવા વિચાર પણ કર્યો નથી સહકારે જર્મનીમાં શરારી મડળીઓ પેદા કરી ડેનમાર્કમાં ખેતી વિષયક વેચાન કરનારી મડળીઓ સાહસ્યની પરીસીમાં પહોંચી ફ્રાન્સમાં ઉત્પાદક મડળીઓ વડે સહકાર પદ્ધતિ ઉજવણ થઈ ઇંગ્લેન્ડમાં આધુનિક સહકારે માલ વાપનારાઓ માટે સહકારી બજારનું રૂપ લીધું અને ત્યાંના સહકારી બજારો આખી પૃથ્વી ઉપર આદર્શ રૂપ ગણાયા હોવામાં વસ્તીના પોણોસો ટકા જેટલા ખેતીવાડીમાં થીજવન સાધન મેળવે છે તેને માટે જોઈતી અનેક સગવડોમાંની એક એક નાણાની સવડ એ એકજ ઉપર ધ્યાન અપાયું પણ વસ્તીના સોએસો ટકા માલ વાપરનારો હોવા છતાં માલ વાપરનાર માટેની સહકારી ચળવળ (consumers movement) કાંઈ ને સુજતી નથી એ અન્યથાની વાત છે સહકારી બજાર વ્યાપ્ત પાંચ છ વર્ષ ઉપર એક ઉમળકો આવ્યો અને સરકારી વાણી ધઈ, કે બજાર થવા દો અને બજાર થયા પરંતુ બજારોની દોષવાળી યોજના, સુવ્યવસ્થાનો અભાવ બજાર છેક નહાના નહો

જો માનવિકારી મત્રીઓનું લેનું કાર્મ કરી શકે, મોટા નહીં કે મોટા પમરદાર
 કુશળ મેનોજર ત્રીસી શકે, કમગણના, એટલે નાના પમારદાર શુમાસ્તા જેવા
 જોનો મેનોજરનું પદ આપવું પડે. બહાર એક આરમાર્મિક સારી સંસ્થા છે
 એમ સમજાવી મટાવી સમીસકોષના કુશળતા આવા પ્રતિકુળ સંજોગમાં
 બહારોતો જન્મ થયો. પણ જોર જમા પહેલા મરણુ સેવા ઉપર મુતા અને
 આજે સહકારી બહાર હતા ન હતા થઈ ગયા છે આપણા શહેરમાં પણ
 એક સહકારી બહાર સ્થપાયો હતો. એક બે કુશળ સહકારીઓનું લેમાં દીલ
 હતું. જરા ચાલવા લાગ્યો આશા બધાઈ, બવિખ્ય ઉજળું જમણું, સુરત
 સહકારી બહારોની ક્રમ જમા થશે. એવા કિસ્સો જથ્થામાં પરંતુ પાલકેનું
 દીલ મયુ, ખોટ જવા માડી કમાણી વધારે કરવાના મનને જદમે ખર્ચ
 જોઈ કરવાનું પ્રસદ થયુ. નાના પમારદાર શુકાવા, ખોટ વધતી મઈ અને
 ઇલાકામાં બધે મયું તેવું અહીંઆ મયું બારડોલી તાલુકામાં એકાદ બે
 બહાર હતા જે પશુ કમારના મયા. સહકારી બહારની વાત દીલી પડી.
 પરંતુ આવા પરીણામથી નિરાશ થવાનું કારણ હું બીલકુલ જોતો નથી.
 આમળ થયલી જુલથી ઘડો લઇ રોચડેલ પાયોનિયર્સની આબેહુબ નકલ કામ કરતા
 આપણા આચાર વિચારને અનુકુળ પડે એવી રીતે માલ ખરીદનાર માટે
 સહકારી પદ્ધતિ ઉપર મડળીઓ કાઢીએતો તેમાં આપણને થક ન મળે એમ
 હું માનતો નથી. ગઈકાલેજ ખાસ આ બાબતનો વિચાર કરવા માટે મુખ્યમિ
~~conference~~ conference મળી હતી અને તેમાં યોગ્ય સાવચેતીથી
 આવા પ્રકારની સહકારી મડળીઓ કાઢવાના ઠરાવો થયા હતા તેમાં મુખ્ય
 કરીને મુખર્મ શહેર ખાતે મોટા પાયા ઉપર અનાજ વિગેરે દરરોજના
 વપરાસની વસ્તુઓ પુરો પાડનારા એક સેન્ટ્રલ કોઓપરેટીવ સ્ટોરની યોજના
 સ્વિકારવામાં આવી છે અને તેને માટે સહકારી ખાતાએ તથા વડીલ
 સહકારી મદિરે શા શા પગલા લેવા જરૂરના છે તે બાબત ઉપર પણ સુચના
 કરવામાં આવી છે તેનો રિપોર્ટ આ બાબત ઉપર વધારે અજવાળુ પાડશે
 અને અત્રે તેથી વધુ વિવેચન આ બાબત ઉપર હું કરવાનું યોગ્ય ધારતો
 નથી ફક્ત એટલુંજ કહીશ કે મુખર્મનો સેન્ટ્રલ સ્ટોર ચશરવી થશે તો તે
 ઇલાકાના નાના નાના સ્ટોર કાઢવામાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે બહારોની
 વાત પડતી મુકીએ તો પણ અમુક લોકોને ખાસ ઉપયોગી હોય એવી
 વસ્તુઓ જથ્થામધ ખરીદી છુટક વેચનારી મડળીઓ સ્થાપવી રહેલી છે
 ચલાવવી રહેલી છે અને લાભ ઠીક છે હાખલા તરીકે કોલેજો અને અગ્રેજી

સાથેસાથે અણુત્તર નિવાસીઓએ સવડ મળે છે અને તે હિપરાંત તેઓને અપહાર કેળવણી મળે છે. રોમન મેટા શહેરોમાં હોટલો અને કુખશાંતિ ગૃહોની સંખ્યા દીન પર દીન વધતી જાય છે. આવા ગૃહોમાં સ્વીદિટ પશુ ખેરાળ ખાવાની વસ્તુઓને લઈને પાચનશક્તિને હાંની પહોંચે છે અને તબીબતમાં જગાડો થાય છે તેને બદલે સહકારી સિદ્ધરો હિપર આવી હોટલો અને કુખશાંતિ ગૃહો પણ સ્થાપી શકાય સહકારી તંત્ર હિપર હોખાના, સુવાવડખાના, વિગેરે અનેક સસ્થાઓ સ્થાપી શકાય છે અને મારી બલામથુ છે કે સહકારી બડારો કાઢવાનું સાહસ કરવા કરતા પહેલાં આવી ખાસ અમુકજ સેવા જગવનારી, અમુકજ વસ્તુઓ પુરી ખાડનારી મંડળીઓ સ્થાપવા ચત્ત કરવા ધીમેધીમે મુખ્યના સેન્ટ્રલ કોઓ-પરેટીવ સ્ટોર પચખર થયા પછી ખીજા શહેરોમાં નાના બડારો સ્થાપી શકશે અને આ હીલચાલ વેગથી આગળ વધશે.

સુરત શહેરને આધુનિક ઔદ્યોગિક મુડીવાદનો વા વાગો નથી, છતાં પણ પુરાણી રીતિએ ચાલતા ધરમથુ ઉદ્યોગો માટે સુરત જાણીતું છે. સુરતનું રેશમી વણાટકામ, ફીટ કીનારી, કસબ અને જરીકામ પ્રસિદ્ધ છે. સુતરાઉ કાપડના વણકરોની સંખ્યા ૧૯૨૧ના વસ્તીપત્રક પ્રમાણે ૬૯૬૧, રેશમી વણકરોની સંખ્યા ૭૩૧૭, જરદોશ તથા ફીટ કીનારીવાળાઓ ૨૧૩૧, ખીજા વણકરો ૧૮૭૪, સુથાર ૨૬૬૭, કડીઆ ૨૧૬૦, સોની ઝવેરી ૩૯૬૨, દરજી અને ભરતકામ કરનારા ૮૯૯૯ છે તેમ તેથી ઓછા અગત્યના કુબાર, ઇટ નળીઆ બનાવનારા, વાસદોડા, ડાગર ખાડનારા અને છડનારા, મોચી, રગારી, વિગેરે અનેક ધરમથુ ઉદ્યોગો ચલાવનારા કારીગરો સુરત શહેરમાં છે હાલની ચાલુ પદ્ધતિ પ્રમાણે વ્યાપારી શેઠને ત્યા રોજે વણકરો અને કારીગરો કામ કરે, અને શેઠનું મોટું પેટ ભરવા માટે કાર્યકુશળતાના પ્રમાણમાં રોજ ઓછોજ હોય તે આપણે સમજી શકીએ, એટલે પૈસાની તગી પડતા શેઠ પાસેથી કળ લે એકવાર શેઠના પળમાં આવ્યો એટલે કારીગર તેનો દખાયલોજ રહેવાનો આ પદ્ધતિ શેઠને માટે તદ્દન હાનીકારક છે જેમ ખેડુનો માટે તેમ કારીગરો માટે શરાણી મંડળીઓની જરૂર પહેલી, શરાણી મંડળીનો વિકાસ થતા, તેમના ઉત્પાદન કાયમા આવશ્યક હોય તેવા ઓળરો, ચત્રો, સામાન, વિગેરે પુરા ખાડવાની મંડળીની જરૂર પણ ખરી, અને તૈયાર થયેલો માલ વેચવા માટે પણ મંડળી જોઈએ છેવટે આ ત્રણે પગથીઆની

કોઈનીમાંથી પસાર થયલા કારીગરો માટે એક સહકારી કારખાનું પણ કાઢી શકાય, એટલે ઔદ્યોગિક સહકારની પરીસિમાએ પહોંચાય ઇલાકામાં વલ્લુકરો માટે શક્ષી મહળીઓ થઈ છે ખરી પરંતુ તેથી કરીને વલ્લુકરોની સ્થિતિમાં બહુ સુધારો થયો જણાતો નથી.

સંસ્થાઈ અને સેલ સોસાયટી વિના શરારી મહળીઓથી બહુ બની શકેજ નહી તે જેમ ખેતીની બાબતમાં આપણે જોયું તેમ વલ્લુકરો અને કારીગરોની બાબતમાં પણ દેખાય છે દુર્ભાગ્યની વાત છે કે શોલાપુર હુબલી વિગેરે સ્થળોમાં કાઠક પણ થયું છે, પણ કુશળ કારીગરોની જુમી સુરતમાં આ દીશામાં બીલકુલ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યોજ નજણાતો નથી સહકારી પ્રચારકોએ મુસ્કેલીઓથી હીંમત હારી ન જતા, અડચણો દૂર કરવા મથવું જોઈએ અને કારીગરોને તેની કુશળતાનો યોગ્ય બદલો આપે એવી ન્યાયી સહકારી ધોરણ ઉપર મહળીઓ સ્થાપવી જોઈએ એક મોઝી દસ પદર મોઝીઓને રોજ કે પગારે રાખી તેમની મહેનતનું ફળ પોતે ખાઈ જાય છે, એક દરજ્જા એજ પ્રમાણે બીજા દસ પદર દરજ્જાઓની મહેનતનું ફળ પોતે ખાઈ જાય છે આવી કારીગરોની પણ સહકારી મહળીઓ અતી ઉપયોગી નીકળવા સંભવ છે કડીઆ, સુથારોની ઇટાલીની બ્રેકીએન્ટો સોસાયટીના ધોરણ ઉપર, ભરૂચમાં કાઢવામાં આવી છે, તેવી ધર બાંધવા, રસ્તા રીપેર કરવા વિગેરે અન્ય કામ કરવા કોન્ટ્રેક્ટ લેનારી સહકારી મહળીઓ કાઢવી જરૂરની છે એનાથી કડીઆ-સુથારને લાભ છે અને તેમના ઉપર દેખરેખ રાખવા કટાણી જતા માણસોને પણ લાભ છે મને લાગે છે કે કામ કરવાનું ધણું છે અને કામ કરનારા ઓછા છે માટે સુરત શહેરમાં ઔદ્યોગિક સહકારના પ્રચારાર્થે એક ઔદ્યોગિક વ્યવસ્થાપક (Industrial Organizer) સરકાર તરફથી નિમવામાં આવે તો આ દીશામાં આપણે પ્રવેશ કરી શકીશું હાલ મુખ્ય અને ગુજરાત ખાતે એવા એક અમલદાર છે તેને બદલે મુખ્ય જેવા મહાન પાટનગર માટે એક અને ખાસ કરીને સુરત ખાતે એક એમ ઓછામાં ઓછા બે ઔદ્યોગિક વ્યવસ્થાપકોની જરૂર છે આવા અમલદારના પ્રયાસથી ઔદ્યોગિક સહકારનું ચરો સુરતમાં સહકારસેવકોને એવા કામમાં શિખર મળશે એટલે થોડા સમય પછી માન્યાધિકારી વ્યવસ્થાપક વડે આ ઔદ્યોગિક સહકાર પ્રવૃત્તિ ચાલુ રહેશે, અ

આ પરિષદને લક્ષ્યમણુ છે કે સુરત શહેરમાં સહકારી બંડારો અને
ઔદ્યોગિક કારીગર મંડળીઓ સખધી સ્થિતિ તપાસી તેવી મંડળીઓ
સ્થાપવા માટે સરકાર પાસેથી એક ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ ઓર્ગનાઇઝરની
માગણી કરવી અને આશા છે કે સહકારી ખાતાના વડા મે રજીસ્ટ્રાર
સાહેબ આ માગણીને ટેકા આપી સરકારની મજૂરી પહેલા કરી હતી પણ
નિમ્ન ક પછીથી એકનીજ થઈ રજીસ્ટ્રાર સાહેબ પરિષદની માગણીને ટેકા
આપશે તો સરકાર તરફથી વાઘો આવવાનો સંભવ અને જણાતો નથી.

ઉત્પાદકો માટે શરારી મંડળીઓ, માન પુરો પાડનારી મંડળીઓ,
માલ વેચનારી મંડળીઓની આવશ્યકતા આપણે સ્વિકારી મધ્યસ્થ વ્યાપારી
વર્ગ માટે કાઈ પણ સહકારવડે જોતોજન આપવા આપણે બધાયલા નથી,
માન વાપરનાર માટે સહકારી બંડારો અને ખાસ મંડળીઓની જરૂર આપણે
તપાસી પણ નાગરીક શરારી પેઢીઓ, તેની જરૂર તેમાં પાળવા જોઈતા
સૂત્રો વિગેરે પર મે અત્યાર સુધી કાઈ કંઈ નથી ગયા મહીનામાં મુમાઈમાં
એકસ કોન્ફરન્સ ભરાઈ હતી તેના સન્માન કારિણી સભાના મુખ્ય તરીકેના
માહારા વિવેચનમાં એ વિષેના મારા વિચારો મે દર્શાવ્યા હતા તેથી ફરી
તેજ વિચારો કહેતા આવકો લાગે છે દુકામાં કહું નો એટલુંજ બસ થશે
કે શહેરોમાં આપણા શહેરમાં છે તેવી પીપલ્સ એકની જરૂર છે અને
તેવી એક તાલુકાના મુખ્ય શહેરોમાં કાઢવીજ જોઈએ, નોકરીઆત
વર્ગને માટે નાની શરારી મંડળીઓમાં, ડીપોઝીટના પ્રમાણમાં નાણાની
ધીરધાર કરવી જોઈએ એટલે કે એવી મંડળીઓએ નાણા ધીરનારી મંડળી
તરીકેજ નહીં પણ કરકસર શિખવનારી મંડળી તરીકે કામ કરવું જોઈએ

છેવટમાં, આમ્ય શરારી મંડળીઓ સત્તર સુધારવા, ખેડુનોના લાભાર્થે
સેલ અને સપ્લાઈ સોસાયટીઓ સ્થાપવા, શહેરોમાં નાગરિક પીપલ્સ
અને કરકસરની મંડળીઓની શરૂઆત કરવા આપ સર્વ ભાઈઓ પ્રયત્ન કે
અને સહકાર ધર્મના અનુયાયીઓ બની આપ બનતી સેવા કરશો એ વિ
કરી મહાર વિવેચન હું સમાપ્ત કરીશ

